

NEDINGSTANTI TRAKINIŲ TRAUKA

2017 m. pirmą rugsėjo šeštadienį jau aštuntą kartą užėmė tėvynę mylinčių žmonių sąskrydis – Trakinių partizanai. Renginys vyko pagal per metus nusistovėjusį formatą: atvykusieji tradiciškai pagerbė žuvusių partizanų atminimą, o tada prasidėjo pašnekesiai ir diskusijos bei nuolatinės veiklos – kūrybinės dirbtuvės, karinės technikos pristatymai etc. Tiesa, pokalbių apie partizanus, kaip ir pernai, šiemet nebuvo daug: vos vienas pranešimas buvo tiesiogiai susijęs su partizanais, šį naratyvą papildė naujas filmas apie Juozą Vitkų-Kazimieraitį *Nepaprasta auka*. Šalia partizaninės tematikos tokią pat, jei ne didesnę dalį renginio sudaro pokalbiai apie kitas istorines ar visuomenines aktualijas – šiemet Trakiniuose buvo pristatyta monografija *Kariai. Betonai. Mitas. Antrojo pasaulinio karo Sovietų Sąjungos karių palaidojimo vietos Lietuvoje*, Mindaugas Nastaravičius kalbėjo apie projektą „100 Lietuvių“. Panašu, kad renginio organizatoriai partizanų istoriją (jau) mato kaip bendro Lietuvos istorijos lauko, istorinės tapatybės dalį – dėl to iečių laužyti nebereikia.

Renginys per visus metus išlaikė savo formatą, tam tikrą tarpinį variantą tarp, iš pirmo žvilgsnio, sunkiai suderinamų reiškinių – konferencijos, diskusijų rato ir tiesiog bendraminčių suvažiavimo. Iš vienos pusės, tai žavų, iš kitos – kai kurios „tradicinės“ renginio dalys, atrodo, ten atsiduria vien dėl patogaus būdo programai užkamšyti. Kartu Trakinių partizanų sąskrydis yra ir gera diagnostika, leidžianti pažvelgti, kuo gyvena „populiarioji“ Lietuvos istorijos kultūra. O čia, deja, vaizdas gana niūrus. Kasmetinis karo istorijos klubo „Grenadierius“ rekonstrukcijos pasirodymas buvo mažų mažiausiai nykus, o galvoje vis kilo

prisiminimai apie analogiškų klubų Lenkijoje pasirodymus, kurie yra nepalyginti solidesni. Raukytis privertė ir filmas apie Juozą Vitkų-Kazimieraitį. Filmo pagrindą sudarė du dalykai, pirmas – graži idėjinė paskata, noras papasakoti vieno svarbiausių partizanų vadų biografiją. Antras, ko gero, kur kas svarbesnis – menkas biudžetas. Galbūt tai paaiškina, kodėl šis filmas niekuo neišsiskyrė ir tapo viso labo eiliniu filmu apie partizanus, kokių yra pilna. Tiek istorine, tiek menine prasme filmas prastas, o jį „veža“ vien tai, kad filmo tikslinė auditorija džiaugiasi tuo, jog kuriami filmai partizanų tematika. Tačiau ar verta kurti antrarūšę produkciją vien dėl tematinio aktualumo? Produkciją, kuri vargu ar padeda geriau suprasti pokario tikrovę, o tik žiūrovą įtraukia į tam tikrą banalų ritualą? Galbūt į šį klausimą buvo galima atsakyti teigiamai 1990–2000 m., kai partizanai dar ieškojo savo vietos kolektyvinėje atmintyje, tačiau 2017 m. jau norisi kažko brandesnio. Žiūrint filmą erzino, deja, daug kas – nuo plastikinių langų iki kadruose šmėžuojančių automobilių ir istorikų, kurie sugeba tame pačiame filme suvaidinti tris skirtingus personažus. Bet, kaip Trakiniuose dienos pabaigoje dainavo Deivis Norvilas, – „nėra juk taip blogai“. Galbūt tokių dalykų reikia, o nepasitenkinimą reiškia tik vidinis istoriko balsas, norintis greitesnio istorinės kultūros Lietuvoje progreso.

Trakinių partizanų stiprybės slypi ne konkrečiose programos dalyse, o tiesiog yra tapusios integralia kiekvienų metų sąskrydžio dalimi. Organizatoriams tikrai puikiai pavyko užčiuopti daug elementų, leidžiančių *pajausti* ir kurtis asmeninį santykį su partizanų istorija. Brisdamas per Virintos vandenį kiekvienas

turėtų prisiminti Liongino Baliukevičiaus-Dzūko dienoraštį, kiek kartų jame partizanų vadas guosdavosi dėl šlapių kojų, kurių kartais ištisas savaitės nepavykdavo išdžiovinti. Susigalvodamas slapyvardį kiekvienas Trakinių partizanas turėtų perkratyti atmintį, ieškoti ten įkvepiančių partizanų, kuriuos taip norėtų pagerbti; ar tiesiog pamėginti sutalpinti savo asmenybę į vieną žodį. Partizanų kapinačių aplankymas, šalia esantis bunkeris – tai, atrodytų, smulkmenos, tačiau jos leidžia kurtis asmeninį santykį su pokario tikrove, o tai – šio renginio viena svarbiausių dalių.

Trakinių partizanų negalima vertinti nei kaip mokslinės konferencijos, nei kaip istorikų „išėjimo į visuomenę“, tai yra kažkoks savitas renginys, kupinas mažų detalių, sukuriančių visą renginio esmę. Atskirai aptarti derėtų ir renginio auditoriją. Organizatorių teigimu, šiemet Trakiniuose apsilankė daugiau nei 450 žmonių. Skaičius gana didelis, atsižvelgiant į tai, kad vien nuvykimas į Trakinius reikalauja pakankamai didelio pasiryžimo – aukoti šeštadienį kelionei į Aukštaitiją, kaimelį, kurio lengvai nei traukiniu, nei autobusu nepasieksi. Tai atitinkamai apsunkina ir lektorių paieškas.

Tačiau didelę dalį sąskrydžio dalyvių Trakiniuose buvo galima sutikti ir pernai, ir užpernai. Viena vertus, tai reiškia, kad Trakinių partizanams pavyko tai, kuo gali pasigirti labai reta kuri istorinė iniciatyva – sukurti bendruomenę, neabejingą istorijai. „Trakinių partizanai“ nebėra tik kelių žmonių iniciatyvinė grupė ar viešojo įstaiga, tai – bendruomenė, kuri kasmet susitinka Aukštaitijoje, Didžiosios Kovos apygardoje. Vien šis faktas liudija apie renginio sėkmę. Kita vertus, tokią situaciją galima interpretuoti ir kiek kitaip. Galima įžvelgti ir tam tikrą renginio stagnaciją, nes pritraukti naujų žmonių į Trakinius darosi sunkiau, nors tokių ir atsiranda kasmet.

Trakinių partizanų iniciatyva kilo iš jaunatviško noro suprasti istoriją, o vėliau – noro pasidalyti šiuo supratimu su visuomene. Praėjus aštuoneriems metams galima fiksuoti tam tikrus taškus, padedančius įvertinti Trakinių partizanus. Visų pirma, akivaizdu, kad projektas yra sėkmingas, nors iš esmės pakito renginio koncepcija – startinė pozicija buvo dviejų dienų renginys, tačiau greitai pereita prie vienadienio suvažiavimo. Geriausias rodiklis, įrodantis „Trakinių partizanų“ sėkmę, – renginio tęstinumas. Sunku prisiminti kitą visuomeninę iniciatyvą istorine tematika, be „Misija Sibiras“, kuri keliolika metų galėtų pasigirti tokia sėkme. Be to, tai pasiekta pakankamai tyliai – be didelių išteklių ir rėmėjų, tad erdvės augti yra, tik tam reikia kiek daugiau investuoti į techninius dalykus. Džiugina ir organizatorių noras plėsti auditorijos pažiūrą, nepaversti renginio vien statišku pagarbos partizanams išreiškimu. Nors šiemet polemikos nebuvo daug, pernykštis pokalbis su Nerija Putinaite ar prieš dvejus metus vykusios diskusijos su prof. Alfredu Bumblausku rodo, jog organizatoriai nori keisti viešajame diskurse vyraujančias nuostatas, kviesdami diskutuoti su tais, kurių idėjos visuomenei neretai atrodo nepriimtinos. Vargu ar keletas pokalbių kaip nors esmingai pakeičia auditorijos požiūrį, tad norėtųsi organizatorius paskatinti ieškoti daugiau polemikos, nuomonių susikirtimo taškų ir padėti visuomenei įvertinti partizanus už tai, kas jie tokie buvo – nei pusdieviai, nei demonai, o žmonės, gyvenę tragišku metu ir tapę vienais svarbiausių XX a. Lietuvos istorijos veikėjų. Nors šių metų programa ir buvo silpnoka, pasibaigus renginiui galėjau sau drąsiai pasakyti, kad norėsiu sugrįžti ir kitais metais – Trakinių trauka niekur nedingo.

Antanas Terleckas